
Kasprzaka Marcina

Dzielnice: Wola

Osiedla: Czyste Odolany

Atrybuty: Nazwy pamiątkowe Od polskich postaci historycznych

Rok utworzenia nazwy: 1950

Opis

Marcin Kasprzak ps. Teofil (1860-1905) - działacz rewolucyjnego ruchu robotniczego, z zawodu dekarz. Pochodził z podsremskiej wsi Czołowo, z ruchem socjalistycznym związał się już jako młody chłopak podczas pracy w Berlinie. Po powrocie do Wielkopolski nadal aktywnie działał, za co został niedługo potem aresztowany. Po ucieczce z więzienia na krótko wyjechał do Szwajcarii i już w 1887 roku zamieszkał w Warszawie, gdzie znalazł się w grupie założycielskiej II Proletariatu, do 1891 roku kierując jego pracą. Był organizatorem pierwszego w stolicy obchodu święta 1-go Maja. Zagrożony aresztowaniem wyjechał do Londynu i tam przeczekał najtrudniejszy okres, jednak władze carskie o nim nie zapomniały - aresztowany podczas przekraczania granicy Królestwa polskiego został osadzony w Cytadeli Warszawskiej. Zbiegł dopiero ze Szpitala św. Jana Bożego, dokąd został skierowany na obserwację w związku z doskonale symulowaną chorobą umysłową. Przez cały czas był bliskim współpracownikiem Edwarda Abramowskiego a następnie Róży Luksemburg. Do Warszawy powrócił w 1904 roku i w mieszkaniu przy ul. Dzielnej stworzył tajną drukarnię SDKPiL "Czerwony Sztandar", którą po dekonspiracji przeniósł na ul. Dworską 6. 27.04.1904 został tam aresztowany. Dokonywali tego rotmistrz żandarmerii Winniczuk wraz ze stójkowym i rewirowym. Mieszkanie należało do szewca Franciszka Pawlaka i rodziny. W chwili aresztowania siedział on w kuchni z żoną Heleną i teściem Konstantym Śledziem. Rotmistrz, nie chcąc uwierzyć, że nie ma tu nikogo więcej, wpadł do sąsiedniego pokoju, zaskakując Kasprzaka i towarzysza. Kasprzak zastrzelił Winniczuka i 3 stójkowych, ale kiedy skończył się magazynek, został obezwładniony. 8 IX 1905 roku został stracony na stokach Cytadeli.

Do 1954.04.12 był patronem dzisiejszej ulicy Świerszcza, do 1960.05.05 ul. Doroty Kłuszyńskiej a do 1979.01.01 pl. 1905 roku.

Ciekawostki

Stan obecny:

Nr 1\3: Gimnazjum nr 46 im. Szarych Szeregów. Istnieje od 1999 roku, początkowo wspólnie z wygasającą wówczas SP 90.

Wcześniej istniała tu wspomniana Szkoła Podstawowa nr 90 im. Uczestników Walki o Niepodległość z klasami sportowymi. Powstała w latach 1926-30, wraz z aneksem mieszkalnym. W ciągu lat wielokrotnie przebudowana. Przed wojną mieściły się tu dwie szkoły podstawowe: 106 i 166. Po wojnie pozostał tu hitlerowski bunkier, gdyż Niemcy urządzili sobie tu stanowisko. Następnie swoją siedzibę znalazła tu również Szkoła Odzieżowa. W 1998 roku kompleks powiększono o pływalnię wg projektu Przedsiębiorstwa Projektowego Secor.

Ośrodek Sportu i Rekreacji Dzielnicy Warszawa Wola DELFIN. W 1998 wybudowano tu m.in. krytą pływalnię z widownią na 200 osób.

Nr 2\8: Centrala Kredyt Bank S.A. Budynek powstał wg proj. Piotra Zaniewskiego, który zaadaptował halę fabryczną Zakładów Radiowych im. Marcina Kasprzaka. To ten zakład wypuścił w 1950 pierwsze powojenne radio na licencji szwedzkiej, AGA.

Nr 10\16: Centrala Banku Gospodarki Żywnościowej. Budynek powstał wg proj. Tomasza Kazimierskiego, Andrzeja Ryby, Miłosza Procha i Piotra Zmarzłowskiego, którzy zaadaptowali halę fabryczną Zakładów Radiowych im. Marcina Kasprzaka. To ten zakład wypuścił w 1950 pierwsze powojenne radio na licencji szwedzkiej, AGA. Szklana fasada ciągnie się na dł. 190 m.

Popiersie Marcina Kasprzaka. Rzeźba dłuta Edmunda Matuszka stoi obok budynków socjalnych starych Zakładów Radiowych. Odsłonięto je 25.11.1975

Bloki osiedla Skierniewicka. Powstały w poł. lat 70 XX w. wg proj. Lecha Wensława. 6 bloków 10-piętrowych.

Nr 17: Szpital Wolski im. Anny Gostyńskiej. Powstał jako szpital żydowski z inicjatywy dr Józefa Kinderfreunda, dyrektora szpitala przy Pokornej. Pieniądze dali Wawelberg i inni bogaci mieszcianie, nie tylko Żydzi, choć przede wszystkim inicjatorem był dr Józef Kinderfreud. W 1887 zawiązał się komitet budowy szpitala. Ludwik Natanson wraz z dr Zygmuntem Kramsztykiem ruszyli po Europie zwiedzać najlepsze szpitale na kontynencie. Budynek powstał w 1894-1902 wg proj. Artura Göbla (ucznia Henryka Marconiego i Juliana Ankowicza) i współpracy Czesława Domaniewskiego. Był to wówczas najnowocześniejszy szpital w mieście, z pracownią rentgenowską i urządzeniami hydroterapeutycznymi zespół 8 pawilonów dla 550 chorych. Pracowało tu 313 lekarzy. Wzniesiono go kosztem 1 200 000 rubli. Uroczyste otwarcie nastąpiło 22.07.1902. W kompleksie znalazły się oddziały: chirurgiczny, oftalmiczny i ginekologiczny, chorób skórnych i wenerycznych, chorób płucnych, gardlanych i usznych, chorób zakaźnych, wewnętrznych i nerwowych, chorób umysłowych z własnym ogrodem, odgrodzonym murem od reszty szpitala i pawilon dla położnic z pracownią naukową. Ponadto znajdował się tu budynek administracyjny oraz kilka zabudowań pomocniczych. W sumie 17 budowli murowanych, tynkowanych i krytych blachą z suterrenami, przeważnie 1. lub 2. piętrowych. Zainstalowano tu pierwsze w Polsce ogrzewanie parowe niskiego ciśnienia, oświetlenie gazowe i elektryczne z własnym agregatem, wodociągi i własna studnię. Pokoje były 1 i 2-osobowe. W 1904 ordynatorem neurologii został Edward Flatau, jeden z najwybitniejszych neurologów tamtego okresu. Do wojny szpital rozbudowano ponad dwukrotnie. W latach 1909-1911 wybudowano dwupiętrowy pawilon dla potrzeb oddziału wewnętrznego i neurologicznego oraz otwarto pracownię fizykoterapii. Przed wojną wybudowano pawilon przeznaczony na pracownię patologiczną. W pawilonie psychiatrycznym, którego pacjentów przeniesiono do podwarszawskiej Choroszczy, dobudowano nowe skrzydło i otwarto oddział dla chorych na gruźlicę. Powstała tu również szkoła pielęgnarska, która wykształciła 350 pielęgniarek. Dbano o kursy dla doktorów, organizowano konferencje, a od 1922 zaczęto wydawać Kwartalnik Kliniczny Szpitala Starozakonnych. W 1939 personel powołano do wojska, a budynki zostały

uszkodzone. Lekarze i pacjenci nieżydowscy musieli opuścić placówkę. W 1941 załogę szpitala i chorych przeniesiono do getta. W getcie personel prowadził badania nad głodem i tyfusem, opisując wyniki, wydane po wojnie. Po wojnie z 17 budynków zostało 11. W 1946 szpital działał ponownie. W 1957 szpital zmienił nazwę na Wolski. W tutejszym Instytucie Kardiologii zaczynał pracę prof. Religa. W 1949 w jednym z pawilonów umiejscowiono Instytut Matki i Dziecka. W końcu lat 80. część gruntu przejęło Ministerstwo Finansów na potrzeby swojej spółdzielni mieszkaniowej. W 2006 roku jeden z niewykorzystywanych od lat pawilonów zwrócono Gminie Wyznaniowej Żydowskiej w ramach ugody zawartej przez m. st. Warszawa, a inny, nieużywany od 18 lat z powodu złego stanu technicznego został rozebrany. Patron szpitala, Anna Gostyńska, była jednym z najwybitniejszych urologów.

Dom Modlitwy. Pierwszy budynek kompleksu.

Pawilon Chorób Zakaźnych. Dziś mieści się tu Oddział Psychosomatyczny.

Nr 18\20: Ericsson Polska. W latach 1949-51 działały tu Zakłady Radiowe im. Kasprzaka. To ten zakład wypuścił w 1950 pierwsze powojenne radio na licencji szwedzkiej, AGA. Potem produkowano kasetowce na licencji Grundiga. W latach 90 próbowano się ratować przed upadkiem podarowaniem Wałęsie magnetowidu. Chciano w ten sposób pokazać, że firma nadąza i warta jest inwestycji, ale wkrótce fabrykę przejęła firma Ericsson, która odkupiła teren od Kredyt Banku.

Nr 19/21: Zespół Szkół Nr 36.

Technikum Elektroniczne nr 1.

V Liceum Profilowane.

Szkoła Policalna nr 30.

Kształci w zawodzie technik informatyk, technik elektronik, technik teleinformatyk oraz monter elektronik. W tej siedzibie działa od 1 II 1955, początkowo jako Technikum Radiowe powstałe na bazie Liceum Przemysłu Telekomunikacyjnego mieszczącego się kolejno przy ul. Stępińskiej 26 (1948-1950), ul. Jedwabniczej 2 (1950-1951) i ul. Stępińskiej 13 (1951-1955).

Nr 22: Teatr Na Woli im. Tadeusza Łomnickiego. W budynku powojennym mieściło się kino Mazowsze. W latach 1975-6, dzięki pomocy zakładów wolskich, powstał teatr, którego pierwszym dyrektorem został T. Łomnicki. Imię dyrektora teatr otrzymał w 1996. Kiedy w 1985 spłonął Teatr Narodowy, przeniósł się właśnie tu. Teatr Na Woli otwarto z powrotem w 1992.

Popiersie Tadeusza Łomnickiego. Odsłonięte wraz z tablicą w holu teatru w 1996.

Bloki osiedla Kasprzaka. Powstały w 1956-9 wg proj. Zygmunta Kleyffa, Krzysztofa Lacherta i Aleksandra Kirowa wg nowatorskiego wtedy systemu wielkoblokowego. Między Korczaka a Zagadłowicza.

Nr 25: Gazownia Miejska. W 1856 powstała pierwsza gazownia na ul. Ludnej, a jej w powstanie zainteresowane były Tow. Polanchet et Compagne (Paryż), Tow. Angielskie, Tow. Brodzieńsko-Praskie Szarbinowskiego i Friedlanda, Niemieckie Kontynentalne Towarzystwo Gazowe. W końcu umowę podpisano z NKTG. W 1886 okazało się, że gazownia na Ludnej jest za mała. Nowa powstała w latach 1886-8 dla Niemieckiego Kontynentalnego Towarzystwa Dessau. Zbudowano tu kilkadziesiąt pieców 12- i 18- komorowych, które produkowały do 180 m3 gazu dziennie. W 1892 dobudowano fabrykę przeróbki smoły pogazowej. W 1909 przełączono zakład na technologię systemu dr Bueba. W 1913 30 pieców produkowało 150000-180000 m3 gazu na dobę. Do niemieckiej spółki gazownia należała do 1925, kiedy przejęło ją miasto. Wojnę gazownia przetrwała zniszczona i działała z powrotem od 1945. W 1950 stała się Zakładem Gazownictwa Okręgu Warszawskiego, a w 1951 odłączono od niej Fabrykę Chemiczną: Zakład Koksowniczy Warszawy. W 1969 zainstalowano rozdzielnię gazu ziemnego, ale w 1977 zaprzestano jego produkcji. Kompleks składa się z 32 budynków.

Aparatownia Pomiarowa. Od 1976 mieści się tu Muzeum Gazownictwa.

Zbiornik Gazu. Powstał w 1888. Budowa zbiorników musiała być bardzo precyzyjna, cegły miały leżeć co do milimetra, a majster sam sprawdzał spoiwo drutem sprężynowym: jeśli nie przechodził na drugą stronę, kazał mur rozbierać i stawiać od nowa. Do zaprawy używano gaszonego wapna, którego produkcja była niezwykle czasochłonna, czyli ok. 20 lat. Zbiornik jest obudową metalowego zbiornika o pojemności 57.430.000m³ gazu. Zbiorniki sięgają na głębokość 10 m, a na dole były baseny z wodą. Andrzej Wajda proponował otwarcie tu Muzeum Powstania Warszawskiego.

Zbiornik Gazu. Powstał w 1900

Wieża ciśnień. Powstała w 1900.

Piecownia. Powstała w 1900. W 1930 firma WESTs GAS Improvement Co Ltd zbudowała nową piecownię w systemie Glouer-West.

Magazyn. Powstał w 1900.

Budynek administracyjny. Powstał w 1900.

Portiernia. Powstała w 1900. Rampy kolejowe.

Latarnie gazowe. Zakład jest nadal oświetlany latarniami gazowymi.

Kasyno z kręgielnią. Powstało w 1905.

Zarząd Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazownictwa S.A. Budynek powstał wg proj. Andrzeja Buchnera i szybko otrzymał tytuł Ulubieńca Warszawy.

Wiadukt al. Prymasa Tysiąclecia. Rozgrywa się tu scena z filmu Nie lubię poniedziałku w reż. Tadeusza Chmielewskiego, kiedy to taksówkarz stojąc pod Maszynohurtem (VIS) czeka na pasażera przybyłego do stolicy po treblinki. Warszawa taksówkarza stoi na chodniku, przejeżdża polewaczka i zalewa doszczętnie wnętrze taksówki.

Nr 29\31: Fabryka Wyrobów Precyzyjnych VIS. Na pocz. XX w. stał tu mały zakład tokarski ojca i syna Gerlach. Z tokarni powstała Fabryka Maszyn, którą upaństwowiono w 1921 jako Państwową Fabrykę Karabinów EFKA. Produkowano tu maszyny do pisania Efki i pistolety Vis (inż. Piotr Winiewicz i Jan Skrzypiński). W czasie okupacji zakładem zarządzali Niemcy, ale działała tu prężnie komórka podziemia. Po wojnie zakład odbudowali sami robotnicy w 1968 wg proj. Bożeny i Waldemara Hinców i w 1950 nadano mu imię Karola Świerczewskiego, który zresztą pracował tu w latach 1912-5. W latach 90 fabryka otrzymała nazwę VIS. Budynek grał w filmie Nie lubię poniedziałku w reż. Tadeusza Chmielewskiego siedzibę firmy Maszynohurt.

Pomnik gen. Świerczewskiego. Autorstwa Gustawa Zemły, odsłonięty 20.10.1968. W 199? Przeniesiono pomnik do Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku.

Biennale Rzeźby w Metalu. Impreza odbyła się w 1968 i wówczas wystawiono wzdłuż ulicy, od Towarowej, kilkadziesiąt prac, m.in. Barbary Zbrożyny, Bronisława Chromego, Bronisława Kubicy, Krystiana Jarnuszkiewicza, Andrzeja Kastema, Mieczysława Kałużnego, Józefa Nieszcz-Markiewicza, Janinę Mirecką, Elżbietę Rolke-Misztal, Mirosława Smorczewskiego, Macieja Szańkowskiego, Antoniego Ślęzaka, Tadeusza Wencla, Henryka Wróblewskiego.

Osiedle bloków. Powstało w 1960 wg proj. Z. Kleyffa z elementów wielkopłytowych.

Tory tramwajowe na odcinku Skierniewicka - Płocka. Historyczne, po których dziś już nie jeździ żaden tramwaj.

Data nadania nazwy: 1950.09.29. Wcześniej nazywała się Dworska